

XXIII JORNADES DE LA SAC: SIMEÓN DE GUINDA Y APEZTEGUI, EL COPRÍNCIP DESCONEGUT

Simeón Superstar, o com el Bisbe De Guinda va deixar de ser un complet desconegut i es va convertir en el nostre heroi immortal

Andrés Luengo López

Periodista.

aluengo2000@yahoo.com

Resum

Simeón Superstar, o com el Bisbe de Guinda va deixar de ser un complet desconegut i es va convertir en el nostre heroi immortal

Simeón de Guinda és el *culpable* que el nostre país conservés la cosobirania, la independència i les prerrogatives fiscals després de la Guerra de Successió espanyola. Repassem breument com Simeón ha saltat en un decenni de l'ostracisme oficial al pedestal on aquest volum intenta resituar-lo.

Resumen

Simeón Superstar, o como el obispo de Guinda dejó de ser un desconocido i se convirtió en nuestro héroe inmortal

Simeón de Guinda es el *culpable* de que nuestro país conservara la cosoberanía, la independencia y las prerrogativas fiscales después de la Guerra de Sucesión española. Repasamos brevemente como Simeón ha saltado del ostracismo oficial al pedestal adonde este volumen intenta resituarlo.

Résumé

Siméon Superstar, ou comment l'évêque de Guinda a cessé d'être un parfait étranger et est devenu notre héros immortel

Siméon de Guinda c'est le responsable de la conservation de la co-souveraineté, de l'indépendance et des prérogatives fiscales de notre pays après la guerre de Succession d'Espagne. Passons brièvement en revue comment Siméon est passé en une décennie de l'ostracisme officiel au piédestal où ce volume tente de le repositionner.

Abstract

Simeón Superstar, or how the bishop de Guinda ceased being a complete stranger and became our immortal hero

Simeón de Guinda is the one to *blame* for our country retaining co-authorship, independence and fiscal prerogatives after the War of Spanish Succession. Let's briefly review how Simeón has jumped in a decade from official ostracism to the pedestal where this volume tries to reposition him.

“Amb tot el que precedeix, no troben estrany que el bon Bisbe Simeón, campió de la nostra independència no tingui no ja un carrer, és que i tan sols una humil callissa al seu nom?”

La pregunta era premonitòria, modèstia a part, sobretot si han llegit el que els meus companys han explicat sobre el Bisbe De Guinda amb més autoritat i coneixement en aquest mateix volum. El cas és que la pregunta pot semblar avui evident, però fa nou anys, quan la vam formular per primera vegada en un article publicat al diari *BonDia*, no ho era gens i incorporava, per tant, un valor vagament epifànic. És probable que historiadors de generacions anteriors, pensem en Lídia Armengol i en Antoni Morell, li dediquessin certa atenció. Hem d'admetre que ho desconeixem. Però és dubtós que li adjudiquessin el paper decisiu en la conservació de l'*statu quo* institucional –cosobirania, òrgans de Govern, neutralitat i privilegis fiscals- que l'historiador català Joan Buyreu li reconeix per primera vegada a *Història d'Andorra* d'Edicions 62 (2005) i al *Diplomatari de la Vall d'Andorra: segle XVIII*, publicat pel Govern el 2012. Abans d'ahir, com qui diu. I és dubtós perquè ells mateixos –Armengol i Morell- van ser els inspiradors de l'andorranització i cal concloure que si haguessin caigut en el protagonisme de Simeón de Guinda li haguessin reconegut un lloc preeminent en la nostra història. La realitat és que Simeón no només no té cap carrer al seu nom –ni molt menys una avinguda, ni tan sols una callissa- sinó que brilla per la seva absència als plans d'estudi oficials, que amb prou feines li dediquen alguna nota a peu de pàgina als manuals d'història.

Aquesta anormalitat és la que pretén resoldre la quinzena d'historiadors i divulgadors que al maig del 2021 es va constituir en una mena de lobby amb l'objectiu de divulgar-ne la vida i miracles i posar De Guinda al lloc que li correspon. Són ells els artífex de l'Operació Simeón, la campanya per restituir a la memòria pública el Bisbe que va salvaguardar la sobirania andorrana en els convulsos temps de la Guerra de Successió espanyola. I el lloc que li correspon és als llibres d'història que estudien els nostres escolars perquè no els passi com a ells, que no van sentir a parlar mai a classe del Copríncep que va evitar que Andorra fos fagocitada per l'Espanya de Felip V. I al *carrerer*, és clar.

Repetim-ho: és a la insistència de Buyreu a qui cal molt probablement agrair que avui estiguem parlant de Simeón. La primera aparició estel·lar del Bisbe va ser, com s'ha dit, al *Diplomatari del segle XVIII*, però l'historiador català no en tenia prou i hi va insistir en dues ocasions més: a la introducció històrica de l'última edició del *Polítar*, patrocinada pel Consell General (2016), i a *Les Valls d'Andorra a l'època moderna: segles XVI-XVIII*, que forma part dels vuit articles del volum col·lectiu *Guerra, frontera i identitats (Afers)* i que és probablement la síntesi més entenedora i accessible d'aquest moment epifànic. En tres, si hi afegim l'article que li dedica en aquest mateix volum. La tesi dels guindos, com s'autodenominen amb legítim orgull els membres del lobby, és que al bon Bisbe li devem ni més ni menys que la independència, la sobirania i la integritat territorial. "Si no hagués sigut per ell, avui seríem una subcomarca de l'Alt Urgell, o una comarca com l'Alta Ribagorça", explica gràficament Quim Valera, que és juntament amb Robert Lizarte la cara més visible dels guindos. Atenció, que ser una comarca catalana -la 42^a, per concretar- no està malament, però no és exactament el que és Andorra avui. Al Bisbe li devem exactament que Felip V decidís no aplicar el decret de Nova Planta més amunt del riu Runer, extrem que té encara més mèrit si tenim en compte que els nostres rebesavis havien apostat imprudentment per l'arxiduc Carles d'Àustria en la Guerra de Successió espanyola. Gaire ull no van tenir, però Simeón, Bisbe d'Urgell des del 1713 i que es movia com peix en l'aigua entre el cercle íntim del Borbó espanyol, va

mourer cel i terra per preservar la sobirania d'Andorra i de passada les seves prerrogatives com a Copríncep. N'hi ha per tant? Vegem-ho.

1. L'home providencial

Simeón és el Bisbe que ha tingut més transcendència en la història de l'Andorra moderna. El Consell de la Terra s'havia posat de part de l'arxiduc Carles, el perdedor de la Guerra de Successió espanyola. Amb el decret de Nova Planta, Felip V hauria pogut liquidar la sobirania i les institucions andorranes exactament com va fer amb les catalanes. Vam estar a punt de ser fagocitats per la monarquia hispànica. Va ser Simeón qui ho va impedir. Estem parlant ni més ni menys del Copríncep més decisiu dels últims cinc segles d'història andosina, fins al punt que només Benlloch, l'artífex de la carretera que va obrir definitivament Andorra al món a principis del segle xx, resisteix la comparació.

2. Per què aposta per Andorra?

Simeón era fill de la vall navarresa de Salazar, i l'espirit foral va marcar la seva trajectòria. D'altra banda, salvant el Copríncepat salvava la seva posició i les seves prerrogatives com a Copríncep, aspecte aquest que convé no passar per alt. Simeón, com els seus antecessors (i segons aquesta tesi, com els seus successors) no era només Bisbe. També era Copríncep. I molt probablement no tenia cap intenció de ser ell el primer Bisbe d'Urgell a perdre la corona principesca. Però tot això no li hauria servit de gaire si no hagués tingut un gran ascendent sobre Felip V.

3. El Borbó li fa cas: per què?

Quan el 1700 el futur Felip V va entrar a Espanya ho va fer per Roncesvalles, on Simeón, navarrès, exercia com a canonge. Devien intimar de seguida perquè el va promocionar al lloc d'abat de la basílica de Sant Isidor de Lleó, i el 30 d'octubre del 1713, a proposta del confessor del rei, el pare Robinet, és nomenat Bisbe d'Urgell en substitució de Julián Cano, que oportunament acabava de traspasar. Òbviament, Simeón va saber aprofitar en favor propi, i de rebot d'Andorra, la influència sobre el primer Borbó espanyol.

4. Les grans fites de Simeón

Felip V va centralitzar tot l'ensenyament mitjà i superior a Cervera, i no li va tremolar la mà per tancar tots els estudis catalans. Tots, excepte el col·legi dels jesuïtes de la Seu. Simeón va al·legar “pobresa” i “llunyania” per fer valer l'excepció urgellenca. I va colar. La qüestió és que, per als paràmetres de l'època, la Seu no estava més lluny ni era més pobra que Solsona. A més, el 1722 va fer venir la Companyia de Maria, les Monges, clau per a l'educació de successives generacions de nenes de l'Alt Urgell i d'Andorra fins al 1999. Per si no n'hi havia prou, Simeón va ser també un bisbe il·lustrat –a la manera com ho podia ser un prelat del XVIII espanyol- i va fer imprimir la catequesi en català dins del *Rituale Romanum* (1724).

5. Geni i figura

El 3 de febrer del 1715 ordena taxativament al Consell de la Terra que ignori les ordres dels sotsdelegats de l'intendent general de Catalunya: “*Os mandamos que no obedescáis orden alguna que no sea expedida por el rey chrsitianissimo [el rei de França] y por nos, que somos consoberanos de estos dichos Valles de Andorra*”. Un any després, ja amb el decret de Nova Planta vigent, recorda que el governador de la Seu “*no tiene ni ha tenido jamás jurisdicción ni autoridad en vos ni essa nuestra Valle por ser de nuestra soberanía y de la del rey christianissimo*”. Guinda, en fi, es va prendre el càrrec de Bisbe, i per tant el Coprincipat, com una cosa personal, “i no estava disposat a perdre cap de les preeminències ni rendes que el títol li concedia”.

De seguida va tenir ocasió de demostrar-ho: el bon Bisbe Simeón es va demostrar hàbil jugador d'escacs. D'una banda, garantint a les autoritats borbòniques que no es tornés a conspirar contra Felip V, després d'un obscur episodi en què el Síndic de l'època, l'encampadà Joan Antoni Torres, patrocinés un conciliàbul dels partidaris que encara li quedaven a Carles a la Seu i comarca; de l'altra, intercedint davant de les autoritats borbòniques a favor dels interessos andorrans: “*La abolición de los privilegios de Cataluña no tiene conexión alguna con los concedidos a la Vall por los reyes católicos.*”

Se'n sortirà per mesell i perquè a canvi obté del Consell de

la Terra el compromís de lluitar contra el contraban, sobretot de tabac, amb prohibicions que, probablement per incomplertes, es repetiran el 1731, el 1739, el 1765 i el 1774, quan ja feia molts anys de la mort de Simeón. Però la feina ja estava feta des que el 1731 el plet entre la Intendència General de Catalunya i les Valls d'Andorra es va resoldre a favor nostre, reconeixent “*la libertad de entrar a este Principado todas las mercaderías y géneros procedentes de dicha Valle sin pagar los reales derechos*”. Aquest desenllaç judicial, conclou Buyreu, “confirma la victòria de les tesis de Simeón de Guinda des del 1714: es van mantenir els privilegis, però la contrapartida va ser l'autocontrol del contraban per part de les autoritats andorranes”.

6. No tot són flors i violes

La pista la donen Albert Moncusí i Isabel de la Parte a *Cal Rafeló, l'antiga fàbrica Reig*, que segueixen en bona part la línia oberta per David Mas en un article publicat... ¡el 1987! al número 1 del Butlletí del Comitè Andorrà de Ciències Històriques. El cas és que el bon Simeón va parar especial atenció a reprimir el cultiu i el consegüent contraban de tabac a què els nadius “de esas mis valles” s'havien aficionat a principis del 1730. La primera advertència la va fer el 1731. Els ordenava arrancar el tabac en fulla “*y en adelante no se atrevieren a bolber a plantar por las perniciosas consecuencias que resultaban de ese comercio tan poco útil al común*”. Sense gaire èxit, segons sembla, perquè una carta datada el 22 de juny del 1733 ordena al Consell General que “*tome severa resolución de castigar a los que han despreciado y despreciarán la sana resolución de hace dos años*”.

Els “*basallos*”, com els anomena en la carta, tampoc li van fer cas aquesta vegada. Així que el setembre d'aquell any Simeón es va plantar en persona al Principat decidit a acabar amb aquella insolència que d'una banda ajudava els nostres humils rebesavis a arrodonir el jornal, i de l'altra eludia el monopoli sobre el cultiu i el comerç del tabac que corresponia a la hisenda reial, posant així en perill els privilegis i les exempcions fiscals, l'arquitectura institucional i la raó de ser de les Valls Neutres. Era qüestió de temps que al Borbó se li omplís la pipa, es devia dir el Bisbe. I va passar a l'acció.

El mateix Guinda ho explicava així: *“En el mes de agosto del año mil setecientos treinta tres nos conferimos personalmente en dichas nuestras Valles y baxo gravcíssimas penas prohibios a todos los naturales de ella el plantío de tabaco para siempre, mandando a nuestros bayles que levantando alguna gente armada exterminasen tots los plantíos de tabaco”*. Es veu que els “naturales” eren especialment rebecs, per no dir insumbisos, perquè dos-cents homes armats van convèncer els “bayles” que era millor deixar-ho estar i no buscar raons. Els agents de l'ordre van tornar a casa amb la cua entre les cames, i el Bisbe es va retirar a Ordino. Però els indignats se li van pujar a les barbes. Un centenar d'ells el van anar a buscar, atenció la ràbia amb què evoca l'episodi: *“Siete de ellos cometieron el atrevimiento de entrar en la posada donde teníamos nuestra habitació y ultrajar nuestra persona, expressando con voces desentondas los motivos avían para no obdecer mis órdenes [...] Hallándonos sin ministros y gente para poder castigar semejante sublevación y y canalla la mandamos retirar a sus casas”*.

Això era l'agost del 1733. El Bisbe va deixar-ho estar, però no va oblidar l'ultratge. Dos anys després, *“haviendose continuado con este disimulo el plantío de tabaco en el término de dichos Valles en el año 1734 y en el presente 1735”*, Simeón ho va intentar de nou: ordena al Consell que recluti homes armats i que arrasi d'una vegada per totes els camps clandestins de tabac. Ara, però, no es deixa enredar i s'avança als esdeveniments: abans que puguin reaccionar, ordena capturar quatre dels capitosts que havien liderat la revolta del 1733 i havien gosat ultratjar-lo en l'episodi d'Ordino: Maties Bergés, Nicolau Montanya, Maties Cairat i Maties Muxella van ser capturats la nit del 4 de setembre, empresonats a Sant Julià i enviats l'endemà a la Seu, contravenint els usos que prohibien que els andorrans fossin jutjats Runer enllà: “El perill d'aldarulls era imminent per part dels partidaris dels sublevats i el Consell accedí a fer una excepció i autoritzà el batlle a lliurar els inculpatos al Bisbe d'Urgell”, diu Mas.

Com que la venjança és un plat que es pren fred, va ser el mateix Bisbe, conclou, “qui dictà sentència contra els que dos anys abans se li havien enfrontat obertament, condemnant-los tots quatre a complir sis anys de presó al

presidi d'Orà”. No sabem si en van tornar. El que sí que sabem és que Simeón es va guanyar l'agraïment de l'Intendent General de Catalunya, Antonio Sartine, i naturalment del director de la Real Renta del Tabaco, el marquès de Perales. Guinda va morir el 1737 convençut que havia complert el seu deure. Segur que als quatre pobres desgraciats, probablement caps de turc, deportats a Orà no els devia semblar tan bé.

7. Un Bisbe únic

Simeón va tenir l'ocurrència d'anar a traspassar a Sant Julià el matí del 27 d'agost del 1737, en plena visita pastoral. Així consta en una emocionant entrada del llibre d'òbits de la parroquial, en un episodi que Quim Valera explica amb pèls i senyals en aquest mateix volum. Un desgraciat accident, sobretot per al pobre Simeón, que el va convertir en l'únic Bisbe d'Urgell que en mil anys de Copríncipat ha mort entre nosaltres. *“Als vintiset de Agost mil set sens trentaset als set ores y mitja mati mori lo Ilm. Sr Dn Simeon de Guinda y Apeztegui Bisbe de Urgell. Rebe los sacraments se li digue una missa solemne se requiem en la iglesia parroquial de Snt Julia. Mori en casa de la Vicaria perpetua en Sant Julia de Loria Valls de Andorra.”* Amb aquesta lacònica entrada descriu el llibre d'òbits de la parroquial de Sant Julià la defunció aparentment sobtada del Bisbe Simeón, el matí del 27 d'agost del 1737: l'únic Copríncip a qui li cap el dubtós honor d'haver mort en terra andorrana. El document clausura de forma definitiva el debat sobre on va anar a morir Simeón, després que Jordi Pasques especulés que el trànsit s'havia produït a cal Nagol. Doncs no: va ser a la rectoria laurediana.

8. Per què és un gran desconegut?

És un dels misteris que cal escatir. Hi pot haver influït un cert laïcisme mal entès, que ha tendit a minimitzar els mèrits dels personatges eclesiàstics. A veure qui és capaç de citar de memòria tres bisbes dels segles XVIII i XIX. Però això no explica que els manuals escolars no li dediquin ni una sola línia i que un estudiant andorrà pugui acabar el batxillerat sense haver sentit parlar del Bisbe Simeón.

L'objectiu del Col·lectiu Simeón de Guinda, de les Jornades que se li van consagrar el maig del 2022 i del present

volum, que en recull les actes, és com ja s'ha dit restituir el campió de la nostra independència al lloc que mereix. Que deixi de tenir vigència la brometa amb què ens vam permetre titular un dels últims articles que li vam dedicar, de nou al diari *BonDia*, i sota el títol *Simeón... de què?* Estàvem aleshores convençuts que un percentatge molt majoritari de lectors no haurien sabut completar el nom del Bisbe. I no per culpa seva, sinó d'aquest estrany cas de

damnatio memoriae que l'havia condemnat fins ara als llimbs de la història oficial. Si el lector ha tingut la paciència d'arribar fins aquí, molt probablement convindrà que el nostre Simeón mereix el pedestal on l'hem posat. I un espai a la via pública, home, ni que sigui la placeta adjacent a la parroquial de Sant Julià, just davant de la rectoria on va anar a morir per a desgràcia seva i glòria nostra el 27 d'agost del 1737. Amén.